



## VAN GÖLÜ HAVZASININ YÖNETSEL SORUNLARI ÜZERİNE TEORİK BİR İNCELEME

### A THEORITICAL STUDY ON ADMINISTRATIVE PROBLEMS OF VAN LAKE WATERSHED

Burcu KOYUNCU<sup>1</sup>, Yusuf KARAKILÇIK<sup>2</sup>

#### Öz

*Van Gölü Havzası, Türkiye'nin önemli bir jeostratejik değeridir. Buna rağmen, diğer havzalara nazaran daha az gelişmiştir. Havza'nın gelişmesi için yönetsel sorunların araştırılması ve bu sorunların ortaya konulması gerekmektedir. Dolayısıyla bu çalışma, Van Gölü Havzası'nın mevcut yönetsel sorunlarını ortaya koymayı ve çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.*

*Çalışmanın konusunu Van Gölü Havzası'nın yönetimine dair sorunlar oluşturmaktadır. Sorunların tespit edilebilmesi için öncelikle diğer havzalardaki yönetsel sorunlar incelenmiştir. Bu inceleme ile Türkiye'deki mevcut kamu yönetimi sisteminden kaynaklanan ortak sorunlar ortaya konulmuştur. Ardından Van Gölü Havzası'nın kendine özgü yapısından kaynaklanan sorunlar açıklanmaktadır. Bu çerçevede Havza'nın yönetsel sorunları; idari sorunlar, hukuki sorunlar, güvenlik sorunları ve diğer sorunlar olmak üzere dört başlık altında incelenmektedir. Bu inceleme sonucunda Van Gölü Havzası'nın yönetsel sorunlarının, çok aktörlü yapı arasındaki koordinasyon eksikliğinden ve su çerçeve yasası gibi mevzuat eksikliğinden kaynaklandığı anlaşılmaktadır.*

*Çalışmada doküman analizi yapılarak nitel veri toplama yöntemi kullanılmaktadır. Teorik olarak yönetsel sorunların ortaya konulduğu çalışma, Van Gölü Havzası'nın yönetsel sorunlarını inceleyen ilk çalışma olması nedeniyle özgün olma özelliği taşımaktadır. Ayrıca diğer havzalara yönelik yönetim konusunda yapılan çalışmalar da az sayıdadır. Dolayısıyla bu çalışmanın, hem havza yönetimi araştırmalarına hem de Van Gölü Havzası araştırmalarına rehber olarak, bilime önemli bir katkı sağlaması beklenmektedir.*

**Anahtar Kelimeler:** *Havza Yönetimi, Van Gölü Havzası, Havza'nın Yönetsel Sorunları,*

#### Abstract

*Van Lake Watershed is an important geo-strategic value of Turkey. However, it is less developed than other watershed. In order to development of watershed, administrative problems should be investigated and these problems should be revealed. Therefore, this study aims to present the available administration problems of Van*

\* Bu makale "Van Gölü Havzası'nın Yönetsel Sorunları ve Çözüm Önerileri" isimli doktora tezinden üretilmiştir.

<sup>1</sup> Öğr. Gör. Dr, Bitlis Eren Üniversitesi, bkoyuncu@beu.gov.tr

<sup>2</sup> Prof. Dr., İnönü Üniversitesi, y.karakilcik@hotmail.com

*Lake Watershed.*

*The topic of the study is the problems of Lake Van Watershed administration. In order to determine the problems, firstly, in the other watersheds administrative problems were investigated. This examination arising from the available public administration system in Turkey has revealed common problems. Then the problems which are arising from the unique structure of the Van Lake Watershed are explained. In this context, the administrative problems of the Watershed; administrative issues, legal problems, security issues and other problems are examined under four headings. As a result of this study, it is understood that the administrative problems of the Van Lake Basin are due to the lack of coordination between the multi-actor structure and the lack of legislation such as water framework law.*

*In this study, qualitative data collection method is used by document analysis. The study of theoretically, administrative problems is unique because it is the first study that examines the administrative problems of the Van Lake Watershed. In addition, there are few studies on administration for other basins. Therefore, this study is expected to make a significant contribution to science as a guide to both watershed management research and Van Lake Watershed surveys.*

**Keywords:** *Watershed Administration, Van Lake Administration, Administration Problems of Watershed,*

## **1. GİRİŞ**

Van Gölü Havzası, 19.405 km<sup>2</sup> yüzölçümü ile Türkiye'nin en büyük kapalı havzasıdır. Bol akarsuları ve elverişli sayılabilecek iklim koşulları sayesinde verimli topraklara sahiptir (Çevre ve Orman Bakanlığı, 2012). Havza'yı oluşturan Van Gölü, alansal genişlik bakımından Türkiye'nin en büyük gölü olarak dünyadaki kapalı göller arasında dördüncü sırada yer almakta ve dünyanın en büyük sodalı gölü olma özelliğini de taşımaktadır (Tübitak-Mam, 2013). Bu tür fırsatlara sahip olmasına rağmen Van Gölü Havzası, Türkiye'nin sosyo-ekonomik gelişmiş sıralamasında arka sıralarda yer almaktadır. Dolayısıyla Havza'nın gelişmişlik düzeyini olumsuz yönde etkileyen yönetsel sorunlarının neler olduğunun ortaya konulması gerekmektedir.

Yönetel sorunların çözülmesi için çeşitli çalışmalar yapılmakta ve yeni yasal düzenlemeler oluşturulmaktadır. Ancak yine de sorunların tamamen çözüldüğünü söylemek güçtür. Gerek kamu yönetiminin mevcut yapısından gerekse Van Gölü Havzası'nın özgül koşullarından kaynaklanan bazı önemli sorunlar halen devam etmektedir.

Van Gölü Havzası'ndaki yönetsel sorunlar genellikle kamu yönetiminin mevcut sorunlarından kaynaklanmaktadır. Ancak sosyo-ekonomik yapı incelenirken görüldüğü üzere Bölge'nin kendine özgü yapısı da yönetsel anlamda sorunların oluşmasına neden olmaktadır. Bunun yanında, Havza'daki yerleşim yerlerinin, konumu itibarıyla ülkenin ve Bölge'nin yönetim anlamında merkez bölgelerine uzak olması bürokratik işlemlerin yavaş ilerlemesine neden olmaktadır. Özellikle kış aylarında olumsuz ulaşım şartları ve elektrik kesintisi, halkın istek ve şikâyetlerinin yönetime daha geç iletilmesine neden olmaktadır. Dolayısıyla çözüme daha geç kavuşulmaktadır. Bunun yanında 6360 Sayılı On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun ve Kanun Hükmünde Kararnamelerde Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile büyükşehir belediyesi olan Van BŞB'ye bağlı ilçeler oluşturulmuştur. Havza sınırlarında 6360 Sayılı yasaya göre; Van İl Özel İdaresi kaldırılmış, Tuşba ve İpekyolu ismi ile 2 yeni ilçe kurularak, Edremit ilçesinin sınırları genişletilmiştir. Yine 8 tane belde belediyesi kapatılmış, ilçe belediyesi sayısı 13'e yükselmiş, 575 köy mahalle olmuştur (TBMM, 2012). Bu bağlamda Van BŞB'nin, bütün ilçelerinin merkeze olan uzaklıkları dikkate alınmadan; bu alanlarda hizmet alanının genişletilmesi, hizmeti yürütme konusuna, köyde yaşayan vatandaşların emlak ve çöp vergisini ödeme

konusuna ve kış şartlarında en uzak yerleşim yerlerine etkin bir şekilde nasıl hizmet götürüleceği konusuna dair eleştiriler bulunmaktadır (İzci & Turan, 2013). Bütün yeni BŞB'lerde aynı değişiklikler yapılmıştır; ancak Van İli'nin mevcut mevsim, ulaşım, sosyo-kültürel yapısı hizmet ve yönetsel anlamda daha ciddi sorunların yaşanmasına neden olabilir. Kış mevsiminin sert geçmesi, yolların kapanması, güvenlik tehdidi unsuru hizmetlerin aksamasına ve kurumsal işleyişin yavaşlamasına neden olabilir.

Havza'nın yönetsel sorunlarının nedenleri yukarıda anlatılanlarla sınırlı değildir. Çalışmada söz konusu sorunların her biri teker teker ele alınıp açıklanmaktadır; ancak öncelikle ana başlık olarak Van Gölü Havzası'nın nerede yer aldığını gösteren coğrafi konumu ortaya konulmakta, ardından yönetsel sorunları incelenmektedir.

## 2. VAN GÖLÜ HAVZASININ COĞRAFİ KONUMU

Van Gölü Havzası'nın doğal sınırları, komşu havzanın başlaması ile sonlanmaktadır. Van Gölü'nün batısında ve kuzeyinde Nemrut, Süphan, Tendürek Dağları bulunmaktadır. Bu dağların üzerinde bulunan su bölümü çizgileriyle Fırat ve Aras Havzası'ndan ayrılan Van Gölü Havzası'nın, güneyinde ve güney doğusunda da Mirömer ve Mengene Dağları yer alır. Doğusunda ise İran yer almaktadır ve İran'da Aras Irmağına dökülen Kotur Çayı, Van Gölü Havzası'na kadar sokulmaktadır (Köy İşleri Bakanlığı, 1971).

Van Gölü Havzası sınırları içerisinde dört il bulunmaktadır. Bunlar; Van, Bitlis, Ağrı ve Muş illeridir. Bu illerden Van İli'nin % 62'si, Bitlis İli'nin % 34'ü, Ağrı İli'nin % 1,8'i ve Muş İli'nin % 0,2'si havza sınırları içerisinde yer almaktadır. Ancak Ağrı ve Muş İlleri'nin Havza'da kalan kısmında yerleşim bulunmamaktadır (Tübitak- Mam, 2013). 2008 Yılı'nda Çevre ve Orman Bakanlığı (ÇOB)'un hazırladığı Havza Koruma Eylem Planı'na göre Havza'nın idari sınırlarında Van İli Merkez İlçeleri, Erciş, Muradiye, Çaldıran, Özalp, Saray, Edremit, Gürpınar, Gevaş İlçeleri ile Bitlis İli Ahlat, Adilcevaz, Tatvan İlçeleri yer almaktadır (ÇOB, 2008). Bir başka kaynakta ise Van İli'nin Gürpınar İlçesi'nin 5/3'ü, Saray İlçesi'nin 5/1'i, Çatak İlçesi'nin yaklaşık 9/8'i, Gevaş İlçesi'nin 6/5'i, Tatvan İlçesi'nin yaklaşık 5/2'si havza sınırlarına dâhildir. Başkale, Çatak ve Bahçesaray ilçe merkezleri havza sınırları dışında kalmaktadır (Alaeddinoğlu, 2014). İlçe merkezleri Havza'ya dâhil olan yerleşim yerleri ise, Van, Erciş ve Tatvan olmak üzere, Ahlat, Adilcevaz, Gevaş, Edremit ve Gürpınar, Muradiye, Özalp ve Çaldıran'dır. Belirtildiği şekilde sınırlara sahip olan Van Gölü Havzası, sınırları içerisinde bulunduğu bu kentsel alanlardaki idari aktörler tarafından yönetilmektedir. Havza'da bulunan il ve ilçelerin belediyeleri ve il özel idareleri, Devlet Su İşleri 17. Bölge Müdürlüğü, İlbank Van Bölge Müdürlüğü, Milli Parklar 14. Bölge Müdürlüğü, Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, Merkezi Yönetimin Taşra Teşkilatları, Köylere Hizmet Götürme Birlikleri, Su Yönetimi Genel Müdürlüğü, Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı, Karayolları 11. Bölge Müdürlüğü, baskı grupları, sivil toplum kuruluşları ve dernekler Van Gölü Havzası'nın yönetiminden sorumludur. Birbirinden farklı çok sayıda ve çeşitlilikte kamu kurum ve kuruluşları ile hükümet dışı gönüllü organizasyonlar ile havza yönetimi gerçekleştirilmektedir. Aşağıda tüm bu paydaşlar ile ilgili olarak yönetsel anlamda karşılaşılan sorunlar açıklanmaktadır. Bu sorunların bazıları mevcut kamu yönetiminden bazıları ise Bölge'ye özgü sorunlardan kaynaklanmaktadır. Yapılan çeşitli yasal yenilikler ve yeni düzenlenen mevzuatlar yoluyla yönetsel sorunlar giderilmeye çalışılmaktadır; ancak yine de tam anlamıyla çözüldüğünü iddia etmek güçtür. Dolayısıyla aşağıda Van Gölü Havzası'nda karşılaşılan yönetsel sorunları ele alınmaktadır.

### **3. VAN GÖLÜ HAVZASININ YÖNETSEL SORUNLARI**

Van Gölü Havzası'nda karşılaşılan yönetimsel sorunlar, dört ana başlık halinde ele alınmaktadır. Sırasıyla idari sorunlar, hukuki sorunlar, güvenlik sorunları ve diğer sorunlar olmak üzere açıklanmaktadır.

#### **3.1. İdari Sorunlar**

Van Gölü Havzası'ndaki idari sorunların temelinde, kurumsal ve planlamaya yönelik alt sorunlar yer almaktadır. Bu alt sorunların temelinde ise mevcut kamu yönetimindeki kurumsal işleyiş, ilgili yasal düzenlemelerin yetersizliği, eksik ve uyumsuz planlama anlayışı, yönetim eksikliği ve havza ölçeğinde yönetiminin uygulanamamasından kaynaklıdır. Bu sorunların her biri alt başlıklar halinde ele alınırsa; çok parçalı yapı ve koordinasyon eksikliği, izleme ve denetleme faaliyetlerinin yetersiz olması, ortak veri tabanının oluşturulamaması, yönetimsel ve bilimsel yetersizlikler, bütçe yetersizliği, havza ölçeğinde örgütlenmenin olmaması şeklinde kategorize edilebilir.

##### **3.1.1. Çok Parçalı Yapı ve Koordinasyon Eksikliği**

Ülkemizde kamu hizmetlerinin yürütülmesinden sorumlu olan pek çok kurum ve kuruluşun olması, çok parçalı bir yönetim sistemine neden olmaktadır. Bu sorun bütün yönetim dallarında olduğu gibi havza yönetiminde de görev ve yetki çatışmasına dönüşerek, kurumsal işleyişte aksaklıklara yol açmaktadır. Yasal düzenlemeler ile aynı hizmetin üretimi ve sunumundan, birbirinden farklı çok sayıda yetkili kurum ve kuruluş bulunmaktadır (Karakılçık & Erkul, 2002). Bu bağlamda zaman zaman aynı hizmet için hem yerel yönetimler, hem merkezi yönetimin taşra teşkilatları, hem il müdürlükleri, hem il yönetimleri, hem de bölge yönetimleri görevlendirilmektedir. Bu durum, yetki ve görev karmaşasına yol açarak, hizmetlerin yürütülmemesine neden olmaktadır. Genel olarak Havza genelinde karşılaşılan bu sorunu, havza sınırında bir alan ile örneklendirmek daha faydalı olacaktır. Havza'da bulunan Bitlis İli'ndeki Nemrut Kalderası'nın yönetimi bu sorunu açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Yasal düzenlemeler ışığında Nemrut Alanı'ndan sorumlu olan birden fazla kurum bulunmaktadır. Bunlar; İl Turizm Müdürlüğü, Orman ve Su İşleri Müdürlüğü, Van Anıtlar Yüksek Kurulu, İl Özel İdaresi, Milli Parklar Müdürlüğü, Ahlat Belediyesi, Tatvan Belediyesi, Bitlis İl Özel İdaresi, Kaymakamlık, Valilik, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü, Karayolları İl Müdürlüğü, Tabiat Varlıkları Koruma Kurulu, Orman ve Su İşleri İl Müdürlüğü ile DSİ'dir. Bölgeye sağlanması gereken hizmetler bu kurumlar tarafından yerine getirilmektedir. Ancak genel olarak izin mercii Milli Parklar Müdürlüğü'dür. Bunun yanında imar işlerinden de Milli Parklar Müdürlüğü sorumludur. İmar işleri dışındaki diğer kentsel hizmetlerden ise Milli Parklar sorumluluğunda farklı kurumlar görevlendirilmiştir. Bu kurumlar arasındaki düzensiz yetki ve görev dağılımı, kimi zaman yetki çatışmasına ya da görev sorumsuzluğa dönüşebilmektedir. Örneğin ulaşımın sağlanması ve yolların yapılması görevi, bakanlıklar arasında yapılan protokol ile Karayolları Bitlis 118. Şube Şefliğine devredilmiştir. Temelde resmi olarak Karayolları Şube Şefliği'nin buna dair bir görevi bulunmamaktadır. Ancak Protokol ile birlikte finansman ve kırtasiye işleri bu kuruma devredilmiştir. Öte yandan yollardan İl Özel İdaresi, Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü, Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü sorumludur. Bu şekilde çok sayıda kurumun sorumluluk payı olmasına rağmen Kaldera'nın yol yapımında sorunlar ile karşılaşılmaktadır; örneğin sit alanı olması dolayısıyla Milli Parklar Genel Müdürlüğü izni ile yol yapım ve bakım çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Ayrıca yine tüm bu kurumlara rağmen henüz Kaldera'ya giden bir toplu taşıma aracı bulunmamaktadır. Çevre ve çevre sağlığı hususunda ise herhangi bir kurum görevlendirilmemiş; fakat yasalara göre yine aynı kurumlar sorumlu olmaktadır. Diğer bir hizmet türü olan ağaçlandırma, park ve yeşil alandan İl Özel İdaresi sorumludur.

Ancak Kaldera'ya giden yolların temizlenmesi, katı atık, çöp toplama gibi hizmetler ise Tatvan Belediyesi ve Ahlat Belediyesi tarafından yerine getirilmektedir. Oysa bu alanlar mücavir alanlar dışında kalmaktadır. Belediyeler ise bu görevi ayda bir ya da hafta bir periyodik olarak gerçekleştirmektedir. Ayrıca Kaldera'nın zabıta, itfaiye, acil yardım ve kurtarma gibi hizmetlerine yönelik herhangi bir kurum görevlendirilmemiştir ve yine bu hizmetler de mücavir alan dışında olmasına rağmen belediyeler tarafından yerine getirilmektedir. Nemrut Kalderası'ndaki kültür ve sanat etkinliklerine, turizm ve tanıtım faaliyetlerine ilişkin görevler Kültür İl Müdürlüğü tarafından yerine getirilmektedir. Ancak bu kapsamda yine belediyeler de çalışmalar yapmaktadır. Bu şekilde bir hizmetten çok sayıda kurumun sorumlu olması; sorumluluğun bir diğer kuruma ait olduğu yanlışlığı ile esas görevli olan kurumun hizmeti yerine getirmemesi söz konusu olmaktadır. Bu durum görev boşluğuna neden olurken; birden çok kurumun aynı hizmeti yerine getirmek istemesi de görev ve yetki çatışmasına yola açmaktadır. Çok parçalı mevcut kurumsal yapının getirisi olan görev boşluğu ve yetki çatışmasının temel nedeni birden çok kurumun görevli ve yetkili olmasının yanında, bu kurumlar arasında etkin bir koordinasyon ve işbirliğinin sağlanamamasıdır.

Nemrut Kalderası örneğinde de görüldüğü üzere kurumlar arasındaki yetki ve sorumluluk çatışması, hizmetlerin etkin ve verimli bir şekilde yerine getirilmesini engellemektedir. Kurumlar arasındaki koordinasyon eksikliği, Havza genelinde yönetsel sorunlara yol açmaktadır. Türleri birbirinden farklı olan çok sayıda kurum ve kuruluş, havzalarda yetki ve sorumluluk sahibidir. Havza yönetiminin su yönetimi ile bağlantısı düşünüldüğünde her havzada, resmi ve özel kurumlar, karar vericiler, STK'lar, su kullanıcıları ve diğerlerinin söz sahibi olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum havzaların yönetiminde çok aktörlüğü ortaya koymaktadır. Çok aktörlü olması demek, daha çok yetki, sorumluluk, hedef ve amacın olduğu anlamına gelmektedir. Bununla beraber bu aktörlerin birbirlerinden farklı türlerde olmaları ise kurumsal karmaşıklığı arttırmaktadır (Harmancıoğlu, Gül ve Fıstıkoğlu, 2002). Havzadaki bütün doğal kaynakların korunması, kullanılması ve yönetilmesinde, birbirlerinden farklı türlerde olan kamu kurumları arasında koordinasyon eksikliği yaşanmaktadır. Yerel yönetimler ve Merkezi Yönetimin Taşra Teşkilatlarının yanında Tarım, Gıda ve Hayvancılık, Çevre ve Şehircilik, Orman ve Su, Enerji ve Tabii Kaynaklar ve İçişleri Bakanlıkları da havzadaki su, toprak vd. doğal kaynaklarla ilgili olarak yetki ve sorumluluk sahibi olduğu için koordinasyonu giderek zorlaşan hizmet ağı oluşmaktadır.

Temelde koordinasyon eksikliğinin nedeni, çeşitli ve çok sayıda kurum olmasına rağmen yeterli yasal düzenlemelerin olmamasıdır. Örneğin havza yönetimi için çerçeve bir su yasası bulunmamaktadır. Nitekim ülkemizde havza ölçeğinde yönetim esasını sağlayan temel etmen su yönetimidir. Su kaynaklarının etkin, verimli ve sürdürülebilir kullanımının sağlanması için havza yönetimi bir şart olarak görülmektedir. Ancak havza yönetiminin en önemli unsuru olan su yönetimi için yaşamsal bir öneme sahip olan çerçeve su yasası bulunmamaktadır (Aküzüm vd., 2010). Diğer doğal kaynaklar için yeterli olmasa da çerçeve kanun (Orman Kanunu, Mera Kanunu, Toprak Kanunu vd.) bulunmasına rağmen su kaynakları için bulunmamaktadır. Çerçeve kanunu olan doğal kaynakların yönetiminde dahi kurumsal kargaşa ve koordinasyon eksikliği yaşanırken, bir çerçeve yasaya sahip olmayan su kaynaklarının yönetimi noktasında daha fazla eşgüdüm sorunu ile karşılaşmaktadır.

Doğal kaynakların havza ölçeğinde yönetilmesine ilişkin eşgüdümlü bir yapının kurulamaması, Havza'nın kalkınma ve gelişmesi için gerekli olan strateji ve politikaların geliştirilmesini de engellemektedir. Doğal kaynaklarla ilgili tüm kamu kurum ve kuruluşları, havza bazında birimlere sahip olmadığı için ortak politika ve stratejiler oluşturulamamaktadır. Doğal kaynaklara yönelik ortak programların yapılamaması, kaynakların

bütüncül yerine parça parça iyileştirilmelerine yol açarak; alana ya da kaynağa özel planların yapılmasına neden olmaktadır. Her kurum, sorumlu olduğu kaynağın kullanılması ve korunması için çalışırken diğer kaynağı gözardı edebilmektedir. Bu etmen, kaynakların bütüncül olarak yönetilmesini engellemektedir. Bu bağlamda Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü büyük ölçüde havza bazında örgütlenmiştir; fakat su ve toprak kaynaklarının geliştirilmesinden sorumlu olan diğer kamu kurum ve kuruluşlar, havza ölçeğinde örgütlenememiştir. Dolayısıyla sorumlu olan kamu kurum ve kuruluşları arasında koordinasyon sağlanamamaktadır. Öte yandan bu kurum ve kuruluşların yetkili ve sorumlu oldukları faaliyetlerin tanımlanmasına rağmen kaynakların bütüncül yönetimine özen gösterilmemektedir. Bu nedenle sorumlu olan kurum ve kuruluşlar, birbirlerinden bağımsız projeler geliştirmektedirler. Bununla beraber koordinasyonun zorunlu tutulduğu hizmetlerde ise, uygun bürokratik bir yapılanma olmadığı için hizmetler etkin ve verimli gerçekleşmemektedir (Yıldız, 2011). Bu sorun, Van Gölü Havzası'nın yönetsel anlamda ciddi sorunlarından birisidir. Nitekim Van Gölü Havzası için koordinasyonun sağlandığı, bütüncül havza ölçekli yönetim son derece önemlidir. Zira sosyo-ekonomik anlamda gelişmemiş olan bölgelerde, havza ölçekli yönetimin sağlanması kalkınmasının ön koşuludur. Bölge'nin kalkınması ve gelişmesi için sahip olduğu doğal kaynakların potansiyelinin ortaya çıkarılması ve sürdürülebilir bir şekilde kullanımının sağlanması, sorumlu ve yetkili olan tüm kurumların ortak ve eşgüdümlü çalışmaları ile sağlanabilir. Ancak Van Gölü Havzası'nda henüz bu şekilde bir kurumsal yapı ve örgütlenme sağlanamamıştır. Bu etmen, Havza'da kurumsal karmaşaya neden olarak, gelişim ve kalkınmayı engellemektedir.

### **3.1.2. İzleme ve Denetleme Faaliyetlerinin Yetersiz Olması**

Kalkınma ve gelişmenin önündeki yönetsel bir diğer sorun, kamu kurumlarının izleme ve denetleme faaliyetlerinin yetersiz olmasıdır. İzleme ve denetleme araçlarının yetersiz olması (Onur vd., 2010), mevcut durumun tespitini zorlaştırmakta ve gelişimin sağlanmasını önlemektedir. Geniş ölçekte ve düzenli olarak yapılmayan izlemeler, Havza'ya ilişkin geniş bir veri tabanının oluşmasını engellemektedir. Öte yandan her kurum, parçalı yönetim yapısı nedeniyle kendi sorumluluk alanına giren konularda ölçümlerde bulunarak izleme yapmaktadır. Bu neden, kimi zaman kurumlar arasında karmaşa çıkması ile sonuçlanmaktadır.

İzlemeye ilişkin karmaşa ve eksiklik, denetim noktasında da hata ve eksiklikleri beraberinde getirmektedir. Oysa Bölge'nin sahip olduğu özellikler, daha sıkı bir denetimi gerektirmektedir. Örneğin Van Gölü; az verimli, derin, soğuk, oligotfik olması nedeniyle diğer su kaynaklarına göre daha hızlı ve daha kolay kirlenmektedir. Dolayısıyla daha nitelikli bir denetim gerekmektedir. Ancak özelde Van Gölü, genelde Van Gölü Havzası ölçeğinde, çevre yönetimine ilişkin nitelikli denetimler yetersiz kalmaktadır (Sarı vd., 2007). İzleme ve denetim alanında mevcut olan bu eksiklikler, mevcut durumun tespitini zorlaştırmakta ve aynı zamanda veri tabanının oluşmasını engellemektedir. Temelde mevcut durumun tespiti için ortak veri tabanlarının oluşturulması gerekmektedir; ancak bu konuda da çeşitli sorunlar mevcuttur.

### **3.1.3. Ortak Veri Tabanının Bulunmaması**

Verilerin, yerel yönetimlerin yanında çoğunlukla merkezi yönetimin elinde bulunması, yerel alanda verilerin toplanmasını engellemektedir. Bununla beraber, aynı doğal kaynağa ilişkin ölçümlerin, merkezi yönetimin farklı kurumları tarafından yapılması söz konusudur ki bu kurumsal karmaşayı daha da arttırarak ortak veri tabanı oluşturulmasını engellemektedir. Örneğin Havza'daki sadece su kaynaklarının kirlilik bakımından ölçümünde dahi birbirinden farklı pek çok kurum, kendi alanları ile ilgili olarak görevlendirilmiştir. Bunlar OSİB, Sağlık Bakanlığı, Gıda Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı'dır. Ayrıca denetleme, yaptırım, izleme görevleri de Çevre ve Şehircilik Bakanlığı'na verilmiştir (OSİB, 2013). İzleme ve denetleme kurumlarındaki parçalı yapısı ve

koordinasyon eksikliği, veri eksikliği ve kalitesinin düşük olması, bilginin karar verme süreçlerine aktarılamaması doğal kaynaklara yönelik ortak veri tabanının oluşmasını olumsuz yönde (Mazlum, 2004) etkilemektedir. Ortak veri tabanının oluşturulmaması, Havza'ya yönelik yönetsel ve bilimsel çalışmaların da yetersiz kalmasına neden olmaktadır.

#### **3.1.4. Yönetsel ve Bilimsel Yetersizlikler**

Çevresel bozulma, bütün sorunların temelini oluşturmaktadır. İzinsiz inşa edilmiş yapılardan kumul yığılmalarına, yangınlardan hastalıklara kadar pek çok etmen ekolojik sorun oluşturmaktadır. Bu etmenler, Havza'nın güneydoğusunda yapılan çalışmada, alanın %81'inin çevresel olarak bozulmasına yol açmıştır (Alaeddinoğlu vd., 2014). İlgili etmenlerin Havza'nın diğer alanlarında rakamsal olarak ne kadar etkili olduğu bilinmemektedir; çünkü diğer alanlara yönelik konu ile ilgili istatistiksel çalışmalar yapılmamıştır. Bu durum Bölge'ye ilişkin bilimsel çalışmaların eksikliğini ortaya koymaktadır. Nitekim mevcut durum analizinin yapılmaması, güncel durumdan haberdar olunmasına neden olmakta ve tahribatın net ölçüsünün ortaya konulmasına engel teşkil etmektedir. Van Gölü Havzası'na yönelik bilimsel araştırmaların artırılarak; zayıflığın ortaya çıkarılması ve önlemlerin alınması gerekmektedir. Geç kalınmış bir ekolojik hasar tespiti, geç kalınmış bir duyarlılığı ve farkındalığı beraberinde getirecektir. Bu geç kalınmışlık, yenilenemeyen ekolojik değerlerin yok olmasına neden olabilir. Havza'ya ilişkin yönetsel ve bilimsel çalışmaları arttıracak nitelikte ve nicelikte personel sayısının yeteri ölçüde olmaması, farkındalığın düşük kalmasına ve çalışmaların sınırlı olmasına neden olmaktadır. Temelde nitelik ve nicelik bakımından yetersiz personel sorunu (Çetinkaya, 2004), veri tabanının oluşturulmasını engellemesinin yanında farklı sorunlara da yol açmaktadır.

#### **3.1.5. Nicelik ve Nitelik Bakımından Personel Yetersizliği**

Çok sayıda kurumun izleme ve denetleme görevlerinden sorumlu olmasına rağmen ilgili kurumlarda nicelik ve nitelik bakımından yeteri ölçüde uzman personelin olmaması denetimi güçleştirmektedir (Bilen, 2008). Merkezi yönetim kurumlarının yanında, doğal kaynakların kullanılmasından ve korunmasından sorumlu olan belediyelerde, uzman personel sorunu mevcuttur (Şat, 2008). Kalifiyeli personel eksikliği belediyelerin çevreyi denetleme ve önlem alması görevlerinin, beklenen düzeyde olmasını engellemektedir. Yalnız denetleme ve izleme noktasında değil, aynı zamanda hizmet üretimi ve sunumunda ya da planlama faaliyetlerinde de kalifiyeli personel sayısı yetersizliğinden kaynaklanan sorunlar ile karşılaşmaktadır. Ancak hizmetlerin beklenen düzeyde karşılanamamasının tek nedeni, personel sorunundan kaynaklanmamaktadır. Söz konusu beklentinin düşük olmasının başka bir nedeni belediyelerin bu görevler için ayırdığı bütçenin yetersiz olmasıdır.

#### **3.1.6. Bütçe Yetersizliği**

Havza belediyelerinin, çevre yönetimi anlamında hizmetlerini yerine getirebilecek yeteri ölçüde finans kaynağı bulunmamaktadır. Örneğin atık su hizmetlerini yürüten belediyeler, bu hizmetlerin karşılanmasına yönelik yeterli mali güce sahip olmadıkları için gereken ölçüde görevlerini yerine getirememektedir. Dolayısıyla su kaynakları, atık sularla kirlenmektedir. Sayıştay Başkanlığı'nın Çevre ve Şehircilik Bakanlığı için hazırladığı 2014 Yılı Sayıştay Denetim Raporu'nda özellikle küçük belediyelerin, bütçe yetersizliği nedeniyle su ve kanalizasyon hizmetlerini yerine getiremediği açık bir şekilde görülmektedir. 2000'in üzerinde nüfusa sahip olan 828 adet belediyenin atık sularının arıtılmamakta ve arıtılması için gerekli olan yatırım maliyetinin yaklaşık 2 milyar 598 milyon 505 bin 220 TL'dir. Belediyeler, mevcut bütçe imkânları ile kanunda öngörülen süreler içerisinde ilgili hizmetleri yerine getirememektedir. Öte yandan belirlenen süre zarfında, ilgili hizmetleri yerine getirmeyen belediyelerin, karşılaşacağı idari para cezasını da ödeme gücünün olmadığı dikkat çekmektedir (Sayıştay

Başkanlığı, 2016). Bu bağlamda Van Gölü Havzası'ndaki belediyelerin bir kısmında (Ahlat, Adilceviz, Ahlat vd.) atık su arıtma tesisleri bulunmasına rağmen çalıştırılmamaktadır. Belediyelerin finansman kaynağındaki yetersizlik tesislerin çalıştırılmasını engellemektedir. Bunun yanında Göl'ün çevresinde bulunan ilçe belediyelerinden herhangi biri, atık su arıtma tesisini çalıştırmadığında etkin ve verimli bir çalışma gerçekleşmemektedir. Örneğin Göl çevresinde yer alan Ahlat ilçesindeki atık su tesisi çalıştığına, Erciş Belediyesi aynı hizmeti yerine getirmediği takdirde; Göl, gerektiği ölçüde temizlenemez. Havza'da zaman zaman bu sorunlarla karşılaşmaktadır. Havza'daki ilçe belediyeleri, yeterli ölçüde bütçeye sahip olmadıkları için katı atık tesislerini eş zamanlı çalıştıramamaktadır. Nitekim katı atık tesisinin çalıştırılması planlanan dönemde ise Erciş Belediyesi'nin tesislerini yeniden düzenlenmesi nedeniyle sadece Ahlat Belediyesi'nin çalışmalarının yetersiz olacağı düşünülerek, yine çalıştırılmamıştır. Görüldüğü üzere, Bölge'de bütçe sorunları ve kurumlar arası eşgüdüm eksikliği nedeniyle zaman zaman ilgili hizmetler yerine getirilememektedir. Dolayısıyla, idari ve mali açıdan özerk bir havza yönetimi örgütünün olmaması, bu sorunların ortaya çıkmasına neden olan en önemli etmendir.

### **3.1.7.Havza Ölçeğinde Örgütlenmenin Olmaması**

Ülkemizde özerk bir havza yönetimi kurumunun bulunması bir yana, mevcut kurumlar dahi havza temelinde örgütlenememektedirler, örgütlenseler dahi çok başlılık nedeniyle etkin ve verimli çalışmamaktadırlar. Bu anlamda DSİ, havza temelinde örgütlenen tek kurumdur. Ancak görev sınırlarının içerisinde çok sayıda il yönetimi, çevre il müdürlükleri, köylere içme suyu götüren il özel idareleri, büyük kentlere içme suyu hizmeti veren ve atık suların arıtılması ile görevli belediyeler, sulama birlikleri, STK'lar ve diğer paydaş kurumlar bulunmaktadır. Bu durum çok sayıda kurum ve kuruluşun aynı konularda görevlendirildiğini ortaya koymaktadır (Bilen, 2008). Haliyle çok başlılık, kurumların havza temelinde örgütlenmesini de faydasız hale getirmektedir. Yönetimi zorlaştırarak hizmetlerin aksamasına ya da gecikmesine yol açtığı gibi, planlama ve yönetim bakımından da çeşitli sorunlara neden olmaktadır.

### **3.1.8.Sistemik Planlama Anlayışından Uzak Olunması**

Havza temelinde örgütlenememek ve kurumlar arasında eşgüdümün sağlanamaması, planların hazırlanması ve uygulanması bakımından da son derece büyük bir risk taşımaktadır. Bölge için yapılan bütün planların sistemik bir şekilde birbirine bütünleşmiş bir şekilde hazırlanması ve uygulanması gerekir. Özellikle Van Gölü Havzası gibi ülkenin sosyo-ekonomik anlamda geri kalmış bir bölgesi için bütün planlar yaşamsal bir önem taşır. Havza için hazırlanan kırsal kalkınma planlarından imar planlarına, havza yönetim planlarından ulusal kalkınma planlarına kadar her biri, birbiri ile uyumlu olmalıdır. Plan bütünlüğünün sağlanabilmesi içinse Havza'daki bütün kurumların, hazırlığı planların birbirleri ile örtüşmesi gerekir. Her bir doğal kaynak için hazırlanan plan, diğerlerine zarar vermeyecek şekilde ve hatta diğerlerini koruyacak şekilde hazırlanmalıdır. Ülkemizde ise havzalarda toprak, su ve bitki kaynaklarının yönetim biçimleri birbirinden ayrı tutularak, yönetimlerinde bir bütünlük sağlanmamaktadır. Dolayısıyla orman, mera, çayır, su, sazlık vd. kaynaklar bilinçsiz şekilde tahrip edilirken bütüncül önlemler alınmamaktadır (Erol, 2006); çünkü planlama noktasında da her bir kaynak ayrı ayrı ele alınmaktadırlar. Bu durum ne yazık ki havza yönetimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Doğal kaynaklardan sorumlu bütün kurum ve kuruluşların çalışmaları birbirlerinden bağımsız bir şekilde ilerlediği için plan bütünlüğü sağlanamamakta, ortak çözüm bulunamamakta ve tüm kaynakların bütüncül bir şekilde korunmasını sağlayan havza yönetimi gerçekleşmemektedir. Ülkemizde havza yönetiminin sağlanmasına yönelik önemli bir rehber olan NHYP için de aynı sorun geçerlidir. Diğer planlar ile ilişkisine, planlama ölçeğine,



idari ve yasal yapısına yönelik öneriler getirilse de tartışmalar devam etmektedir. Nitekim Kalkınma Bakanlığı, Çevre ve Şehircilik Bakanlığı, OSİB, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı ve yerel yönetimler gibi planlamadan sorumlu pek çok kurum varken koordinasyonun nasıl sağlanacağı ise tartışılır bir konudur. Benzer şekilde mevcut imar mevzuatı ile farklı kurumların yetkilendirilmesi, planlama uygulamaları ve denetimleri olumsuz etkilenmektedir. Örneğin belediyelerin merkezi yönetim tarafından yapılan üst ölçekli planları dikkate almaması ya da ilçe belediyelerinin alt ölçekli plan hazırlarken; büyükşehir belediyelerinin yetkisinde olan nazım imar planlarına uygunluğu göz ardı etmesi, planların bütünlüğünü bozarak yönetsel anlamda zorlukların yaşanmasına ve gelişmenin sağlanmasına engel olmaktadır (Ercan, 2007). Havza’da yer alan Van ilinin BŞB olduğu göz önüne alındığında mevcut sorunların olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Ülke genelinde planlamaya yönelik tüm sorunlar, Van Gölü Havzası’nda yer alan Bitlis ve Van illerinde yaşanmaktadır. Her ne kadar TRB2 Bölgesi’nde yer alan bu iller için bölge planı veya il çevre durum raporları hazırlanmış olsa da planlamaya dair sorunların çözüldüğü söylenemez. Bu bağlamda, bu planların başarıya ulaşabilmesi için Van Gölü Havzası’nda yaşayanların planlardan haberdar olması ve ilgili planları benimsemesi gerekmektedir. Aksi takdirde hangi ölçekte, hangi kurum tarafından, ne amaçla yapıldığının bir önemi kalmamaktadır. Ancak bütün paydaşlar tarafından kabullenilmiş bir plan başarılı olabilir. Bunun sağlanabilmesi için de Van Gölü Havzası’nda, havza yönetişimi anlayışının pratiğe dökülmesi gerekmektedir. Bu sayede halk katılımının olduğu, aşağıdan yukarıya doğru demokratik planlamalar yapılabilir ve halk tarafından kabullenilen planlar ile Bölge’nin kalkınması ve gelişmesi sağlanabilir.

### 3.1.9. Yönetişim Eksikliği

Van Gölü Havzası’nda bütün doğal kaynakların birden çok kullanıcısı, koruyucusu ve yöneticisi bulunmaktadır (Yerel halk, çiftçiler, üreticiler, yerel yönetimler, merkezi yönetimin taşra teşkilatları, bakanlıkların il müdürlükleri, meslek odaları, STK’lar). Örnek olarak Bölge’deki su kaynaklarına ilişkin paydaşlar aşağıda Tablo 5.3. ile verilmektedir.

**Tablo 1.** Su Kaynaklarına İlişkin Paydaşlar

<b>Kurum</b>	<b>Su Kullanım Alanları</b>
Belediyeler	İçme ve kullanma suyu olarak temin edilmesinin sağlanması
Tarım Bakanlığı, Sulama Birlikleri, Ziraat Odaları, vd.	Tarımda sulama suyu olarak kullanılmasının sağlanması
Enerji ve Tabii kaynakları Bakanlığı	Baraj yapımı ile enerji üretiminde kullanılmasının sağlanması
Kültür ve Turizm Bakanlığı	Tarihi ve kültürel değerler olarak korunması ve gezi alanları olarak kullanılmasının sağlanması
Bilim, Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı, Türkiye İşadamları Derneği (TÜSİAD) ve sanayiciler...	Sanayi için önemli bir girdi olan suyu bedel ödemeksizin istediği miktarda ve kalitede kullanımının sağlanması

*Kaynak:* (Alpaslan vd., 2008: 198).

Tablo 1’de belirtilen tüm kurum ve kuruluşların, halk ile birlikte karar alması ve uygulaması gerekmektedir. Tabloda yer almayan yerel halk, hem suyun en önemli kullanıcısı hem de koruyucusudur. Ancak halk arasında suyun kullanım amacı değiştiği için tabloya dâhil edilmemiştir. Halkın bir kesimi için su yenilenebilir

bir değer olarak korunmalı, bir kesimi için içme, yüzme vd. konularda kullanılır, başka bir kesimi içinse enerji üretiminde kullanılır.

Su kaynakları üzerinden verilen örnek, Havza'daki tüm doğal kaynaklar için geçerlidir. Mera, orman, çayır gibi toprak kaynaklarından da çok sayıda koruyucu ve kullanıcı söz sahibidir. Arazi kullanımı, imar yapısı, kentsel alan gibi pek çok konuda bütün doğal kaynaklar için ortak kararlar alınmaktadır. Dolayısıyla farklı kullanıcı ve kullanımların ihtiyaçlarına cevap verecek, havza bazında karar verme ve uygulama kapasitesi gerekmektedir (Can, 2015). Havza'da da tüm paydaşların söz sahibi olduğu bir yönetim anlayışının olmaması, tüm yönetel sorunların başat noktasında yer almaktadır.

Ülkemizde henüz havza ölçeğinde bütün paydaşları bir araya getiren bir kurumsal örgütlenme gerçekleşmemiştir. DSİ bu anlamda bölgesel düzeydeki yapılanmasıyla örnek olsa da yeterli değildir. Sadece su kaynaklarına yönelik bir bölgesel düzenleme havza yönetişiminin sağlanması bakımından yetersizdir. Öte yandan su kaynaklarına ilişkin bölgesel düzenlemeler (DSİ, Su ve Kanalizasyon Daireleri) de sürdürülebilirliğin sağlanacağı düzeyde yetki devri ve paylaşımını sağlamamaktadır (Turan & Bayhan, 2009).

Havza yönetişiminin gerçekleşmemesinin bir diğer önemli nedeni de halkın bilgilendirilmesi ve katılımı noktasındaki yetersizliktir. Halk katılımı olmaksızın doğal kaynakların sürdürülebilir kullanılması mümkün değildir (Özbilen, 2005). Oysa ülkemizde halkın, doğal kaynakların planlama ve yönetim sürecine dâhil edilmesi, bilgilendirilmesi ve dayanışmanın sağlanması hususunda eksiklikler bulunmaktadır. Pilot birkaç proje dışında, halk katılımı uygulamaları bulunmamaktadır.

Katılımın sağlanması için halkla ilişki kurulması noktasında yetersizlik yaşanmaktadır. Doğal kaynakların etkin bir şekilde korunmasının, tek başına kamu kurumları tarafından sağlanamayacağı halka aktarılmalıdır. Halkla bu bağlamda ilişki kurmak için Bölge'deki bütün STK'lar, Meslek Kuruluşları, Özel şirketler, kamu kurumları ve tüm karar vericiler koordine olmalıdır. Siyasi sorunlar ya da kurumlardaki ideolojik farklılıklar göz ardı edilerek, işbirliği sağlanmalıdır. Ancak görünen o ki Bölge'de zaman zaman siyasi baskılar sonucu program dışı talepler dikkate alınarak (Bitlis İl Özel İdaresi, 2014), gerçek sorunlardan uzaklaşmaktadır. Politika-dışı bir anlayışla katılım sağlanarak, gerçek sorunlara odaklanılmalıdır. Nitekim yerel sosyal dinamikler dikkate alınmadığında ya da gerçekten yerel topluluklar yetkilendirilmediğinde havza yönetişimi gerçekleşmemektedir (Daeghouth, 2008). Pratikte işlerlik kazanmadığı noktada, yönetişimin Havza için bir çözüm olması beklenemez. Yerel toplulukların yetkilendirilmesi hususu, sadece görüş bildirilmesi değildir. Halkın karar verme sürecinde yetkili olması ve bu şekilde yönetimin bir parçası olması gerekmektedir. Ancak burada halkın siyasi kültür yapısı da son derece önemli bir etmendir. Van gölü Havzası'nda yaşanan bölücü eylemler, halkın katılım oranını düşürebilecek bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla yönetimin diğer bölgelere nispeten halkın yönetime katılma oranını artırması gerekmektedir.

Halk katılımının artırılması için halkın alınan kararlara ilişkin bilgilendirilmesi bir şarttır. Haberdar edilmeleri yoluyla kararlara katılmaları sağlanmalıdır. Yalnızca yerel halk değil; aynı zamanda tüm yerel dinamiklerin katılımı sağlanmalıdır. Ancak bunun için öncelikle katılım anlayışına dayalı havza ölçekli bir yönetimin yasal altyapısı oluşturulmalıdır. Bu anlamda ülkemizde ciddi bir eksiklik söz konusudur. Nitekim daha önce açıklandığı gibi çerçeve su yasası gibi hukuki boşluklar bulunmaktadır. Öte yandan havza yönetişimini hayata geçirmeye yönelik uygulamalar yeterli değildir. Buna örnek olarak Su Yönetimi Koordinasyon Kurulu gösterilebilir.

Yasal her boşluk, beraberinde hukuksal sorunları getirmektedir. Çözümü ise diğer sorunlardan çok daha fazla uğraş gerektirmektedir. Aşağıda Havza'da meydana gelen bazı sorunlardan yola çıkarak, Havza'nın hukuki sorunları açıklanmaktadır.

### 3.2. Van Gölü Havzasının Hukuki Sorunları

2012 yılında kurulan Su Yönetimi Koordinasyon Kurulu ile Havza Yönetimi'nin yasal alt yapısı ve uygulaması hayata geçirilmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda Havza Yönetim Heyeti oluşturulmuştur. Ancak, bu heyetin başına Vali atanmıştır. Havza alanları çoğu zaman birden fazla ili kapsamaktadır. Van Gölü Havzası'nda Bitlis Valisi ve Van Valisi bulunmaktadır. Bir valinin bulunduğu bir kurulda diğer vali onun kararlarını yerine getirmek için çalışacaktır. Bu durumda hangi vali Havza Komitesi'nin başına geçecek ve alınan kararların uygulaması diğer vali tarafından ne ölçüde kabul edilip, uygulanacaktır. Dolayısıyla hukuki karmaşanın baş göstermesi daha olası olmaktadır. Ayrıca Havza'da yer alan paydaşların katılımıyla oluşturulan Havza Yönetim Heyetleri'nin aldığı kararları uygulayacak, uygulanmasını denetleyecek ve yaptırım gücü olacak bir alt birim bulunmamaktadır. Bu şekilde göz ardı edilen hukuksal boyut, zamanla havzalarda mevcut olan sorunları çözmek yerine yeni sorunları beraberinde getirebilir. Mevcut katılım sorunu devam ederek, havza yönetimi pratikte uygulanamamaktadır ve bu neden, Bölge'de farklı hukuksal sorunlara yol açmaktadır. Son yıllarda sıkça gündeme getirilen Afet Kodu sorunu bunlardan biridir.

Van Gölü Havzası "655 Afet Kod"lu bir alandır. Van Gölünde su seviyesinin yükselmesi, ciddi tahribatlara yol açmıştır. Bu nedenle yıllardır Göl kenarında imar ve ruhsat sorunları yaşanmaktadır. 655 Afet Koduna bağlı olarak hukuken mümkün olmayan yerlerde iş yerleri açılmış, sonrasında ise ruhsat alamamışlardır. Yaklaşık 20 yıldır devam eden bu sorun, 7 Mart 2017 tarihinde Van Gölü'nün afet kodundan çıkarılması ile çözülmeye çalışılmıştır. Van Gölü Havzası'nın 655 Afet Kod'lu yerleşim yeri olmaktan çıkarılması ile sorunun çözüldüğüne inanılmaktadır (Milliyet Gazetesi, 2017); ancak su yükselmesi sorunun kendisine yönelik bir çözüm üretilmemiştir. Siyasi baskılarla ilgili karar alınmış, halkın katılımı gerçekleşmemiştir. Bu durum Havza için ciddi bir hukuksal sorun teşkil etmeye müsaittir. Zira karar vericiler, yeniden böyle bir afet yaşanması halinde sorumlu tutulacaklardır. Öte yandan Göl çevresinde yıllardır, ruhsat almaksızın açılan iş yerleri ise hukuken usulsüzlüğün en açık göstergesidir. Ancak üretilen çözüm yolu, yeni bir su yükselmesi ile son bulabilir ve kısa vadeli çözüm yolunun bedeli ağır olabilir.

Hukuksal ve yönetsel anlamda kısa vadeli çözümler kadar uzun vadeli çözümler de ihtiyaçlara cevap vermeyebilir. Nitekim hukuksal ve yönetsel sorunların çözümü için havzaların idari sınırlara göre oluşturulması ciddi sorunlara yol açmaktadır. Bu çalışmada dahi Havza'nın doğal sınırları belirlenmekte zorlanılmış, hangi kurumun, Havza'nın hangi doğal sınırına kadar olduğu, çalışmanın sınırlılıklarını oluşturmuştur. Örneğin Tatvan ilçesi Havza sınırlarındadır. Ancak hangi noktaya kadar Havza Yönetimi'nin içinde yer aldığı bilinmemektedir. Dolayısıyla bu durum hukuksal ve yönetsel anlamda sorunlara neden olmaktadır. Doğal havza sınırları ile idari havza sınırları çakışmaktadır. Van Gölü Havzası'nda 3 il yer almaktadır (Van, Bitlis, Muş). Muş İli'nin Havza sınırları içerisinde sorumlu olabileceği hiçbir alan yokken, Havza sınırlarında yer almaktadır. Havza Yönetimi çerçevesinde idari mekanizmaların nasıl olacağı ve hangi koşullarda yönetimin sağlanacağı konusunda belirsizlikler bulunmaktadır (Tanık, 2010). Bu konuda yasal mevzuatta eksiklikler bulunmaktadır.

Van Gölü Havzası'nın yönetsel ve hukuksal sorunları ele alındığında, Havza'ya özel sorunlardan öte ülkemizin genel sorunları ile karşılaşılmaktadır. Çerçeve Su Kanunu'nun olmaması, havza bazında örgütlenen kurumların yönetim belirsizlikleri, kurumsal karmaşa ve yetki çatışması idarelerin yasal zemin eksikliğinden

kaynaklı hukuksal sorunlarını oluşturmaktadır. Yine Havza'ya ilişkin yetkili ve sorumlu kurumlar arasındaki koordinasyon ve işbirliği eksikliği, belediyelerdeki bütçe sıkıntısı, izleme ve denetleme kurumlarının eksikliği, veri tabanı yetersizliği, nicelik ve nitelik bakımından uzman personel yetersizliği, planlama yönetimindeki karmaşa ve halk katılımının sağlanamaması sonucu oluşan yönetim eksikliği yönetel sorunları oluşturmaktadır. Bu sorunlar; diğer bütün havzalarda hissedilse de 3. Bölümde açıklandığı gibi Van Gölü Havzası'nın sosyo-ekonomik yapısı nedeniyle, bu Bölge'de daha yoğun hissedilmektedir. Kalkınma ve gelişmeye daha fazla ihtiyacı olan bu Bölge için havza yönetişimi uygulamasının hayata geçmesi gerekmektedir. Dolayısıyla halkın bilgilendirilmesi ve bilinçlendirilmesi yoluyla planlama sürecine ve karar alım mekanizmalarına katılım oranları artırılmalıdır. Aksi takdirde halkın aidiyet sorunu oluşmaktadır. Havza'da halkın yönetime dâhil edilmemesi, doğal kaynaklara olan aidiyet hissini azaltmaktadır. Haliyle doğal kaynakların korunmasına yönelik sorunlar oluşmaktadır. Sonuç olarak, katılım, işbirliği ve koordinasyon, denetim, açıklık, özerk mali kaynaklar gibi havza yönetişimi ilkelerinin, Havza'da hayata geçmemesi; halkın aidiyet duygusunun azalmasına, kurumsal kargaşaya, bütçe sıkıntısına, sorumluluk bilincinin gelişmemesine, veri tabanının oluşturulmamasına, yetersiz uzman personel sorunlarına neden olmaktadır. Bu sorunların yanında Van Gölü Havzası'nın kendine özgü yapısı itibarıyla sahip olduğu güvenlik sorunları ve diğer sorunlar da bulunmaktadır. Aşağıdaki bölümde, Havza'nın geriye kalan diğer sorunları irdelenmektedir.

### 3.3. Van Gölü Havzasının Güvenlik Sorunları

Van Gölü Havzası, 1980'li yılların ikinci yarısından itibaren terör eylemlerinden kaynaklanan güvenlik sorunlarıyla karşı karşıya kalmıştır. Günümüzde hâlâ bu sorun dönemsel olarak etkilerini göstermektedir. Hem beşeri hem ekonomik anlamda zarar görülmektedir. Havza'da yaşayan insanlar, zaman zaman çatışmalara maruz kalarak, fiziksel ve ruhsal sorunlar yaşayabilmektedir. Beşeri anlamda insanların bu şekilde etkilenmesine yol açan olaylar, farklı bölgelere göç edilmesine neden olmaktadır. Can ve mal güvenliği olmadığına inan halk, Bölge'yi terk etmektedir. Bölge'de yaşamaya devam eden halk kitlesi ise, iç karışıklıkların getirdiği olumsuzluklar ile baş etmeye çalışarak, Havza'da yaşamlarını sürdürmektedirler.

30 yılı aşkın süredir devam eden terör olayları, Bölge'de hala devam etmektedir. Aşağıdaki tabloda Van ve Bitlis İlleri'nde yıllara göre terör olayları sayısı verilmektedir. Ancak son veri, 2006 yılına dairedir. Günümüze dair verilerin bulunmaması dolayısıyla en son 2006 yılı belirtilmektedir. Ancak ampirik gözlemlere dayalı olarak, Bölge'de 2018 yılı itibarıyla terör olaylarının devam ettiği söylenebilir. Siyasi çatışma ortamının özellikle Van Gölü Havzası'nda yoğunlaşmasının sebepleri; Havza'nın fiziki ve coğrafi özellikleri, sosyo-ekonomik şartları, gelişmişlik durumu, eğitim durumu, bölgenin jeopolitik özellikleri ve konumu, kış şartları ve bitki örtüsüdür (Sengün & Boyraz, 2008). Van Gölü Havzası'nın sahip olduğu bu özelliklerden kaynaklanan güvenlik sorununun, Bölge'de ne ölçüde yaşandığının anlaşılabilmesi adına aşağıdaki tabloda Van ve Bitlis İlleri'nde yıllara göre yaşanan terör olayları sayısı belirtilmektedir.

**Tablo 2.** Van ve Bitlis İllerinde Yıllara Göre Terör Olayları Sayısı

İller/Yıllar	1992	2000	2006
Bitlis	124	4	6
Van	59	17	12
Türkiye	3066	357	439

*Kaynak:* (Sengün & Boyraz, 2008: 278).

Tablodan da anlaşılacağı üzere Van Gölü Havzası'nda 1990'lı yıllardan itibaren terör olayları sayısında azalma olsa da çatışma ortamı devam etmiştir. Devam eden siyasi olaylar, Havza'ya pek çok alanda sorun oluşturmaktadır. Bunların başında ekonomik sorunlar yer almaktadır.

Van Gölü Havzası'ndaki siyasi çatışma ortamı, ekonomide yarattığı belirsizlik ortamı ile ekonominin bütün sektörlerini olumsuz yönde etkilemektedir. Canlıların hayatını tehlikeye sokan eylemler arttıkça yatırımlar ve istihdam azalmakta, kamu harcamaları artmaktadır (Alp, 2013). Yatırım kararları, çevre koşullarından etkilenmektedir. Tehlikeli ve riskli ortamlar, sermayeyi çekemez. Özellikle sanayi sektörü, güven ortamından, diğer sektörlerle göre daha fazla etkilenmektedir. Diğer sektörlerde çatışma sona erdiğinde geriye dönüş hızla mümkün olmakla birlikte sanayide durum böyle değildir. Sanayici bölgedeki güvensizlik nedeniyle Bölge'den ayrıldıktan sonra çatışma ortamı sona erse bile geri dönüşü diğer sektörlerle göre daha uzun zaman almaktadır. Bu anlamda Van Gölü Havzası'nın yatırım açısından güvenilir olmayan ortamı, Bölge'de sanayinin gelişmesini engellemektedir. Bununla beraber, göçler gerçekleştiği için Havza'nın geçinme kaynağı olan tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin de üretimi düşmektedir. Bir korku toplumu oluşmasıyla birlikte ülke genelinde çatışmalarla adı anılan Bölge'de, turist sayısı düşmekte ve turizm olumsuz yönde etkilenmektedir.

Mevcut durumu daha da kötüleştiren güvenlik problemi ekonomik yapıyı sadece silahlı çatışma ile etkilemez. Aynı zamanda yasadışı çeşitli eylem ve işlemleri ile de Havza halkına ve ekonomisine zarar vermektedir. Uyuşturucu kaçakçılığı, yasal ürünlerin yasadışı kaçakçılığı ve yasal ürünlerin hırsızlığı gibi ticari faaliyetleri son derece tehlikelidir (Yeşiltaş vd., 2008). Van Gölü Havzası'nda çeşitli kaçakçılık faaliyetleri yapılmaktadır. Kamış şekeri, kaçak sigaralar, kaçak cep telefonları, et ve çeşitli gıdalar, Türkiye'de kullanımı yasak olan ilaç/hap kaçakçılığı ve hayvansal ilaçlar, muhtelif emtia kaçakçılığı yapılmaktadır. 2015 yılında ülke genelinde tüm kaçakçılık suçları sıralamasında Van 16. Sırada yer almaktadır; Bitlis de sigara kaçakçılığı sıralamasında ülke genelinde 8. Sırada yer almaktadır (Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, 2016). Kaçakçılık faaliyetleri sadece Van Gölü havzasına zarar vermemektedir; aynı zamanda tüm ülkeyi olumsuz yönde etkilemektedir. Ülkeye Van'dan giriş yapan kaçak mallar, Bitlis üzerinden dağıtılarak, tüm ülkeye pazarlanmaktadır ve süreç ülke ekonomisine zarar vermektedir.

Terörün ekonomiye etkileri veya verdiği zarar konusunda uluslararası yapılan akademik araştırmalar net rakamlar vermekten kaçınılmaktadırlar. Bu nedenle konuya ilişkin çalışmalar yeterli değildir. Fakat Havza'da güvenlik sorununun olduğu genel-geçer, değişmez bir bilgidir. Van Gölü Havzası, ülke genelinde terör bölgesi olarak bilindiği için her anlamda zarar görmektedir (ekonomik, kültürel, can-mal kaybı vd.). Zaman zaman Güneydoğu Anadolu Bölgesi ile karıştırılan Van Gölü Havzası (Van, Bitlis), Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki bazı yerleşim yerlerine (Şırnak, Hakkâri vd.) göre daha sakin ve güvenilir bir ortama sahiptir. Ancak Havza'da güvenlik sorunu ve açıklanan tüm sorunların yanında diğer sorunlar da bulunmaktadır. Diğer sorunlar da Havza'yı kısmen ya da doğrudan olumsuz yönde etkilediği için ki başlıkta açıklanmaktadır.

### **3.4. Van Gölü Havzasındaki Diğer Sorunlar**

Havza'nın gelişmesini olumsuz yönde etkileyen ana sorunların dışında, oldukça etkili olan farklı diğer sorunlar da bulunmaktadır. Bunlar; göç, ulaşım ve tanıtım sorunlarıdır.

Van Gölü Havzası, çevre illerden göç alan ancak aynı zamanda Batı illeri'ne göç veren bir bölgedir. Aşağıdaki tabloda, Havza'nın göç durumu belirtilmektedir.

**Tablo 3.** Van Gölü Havzası İlleri'nin Net Göç Bilgileri

Yıllar	İller	Verilen Göç	Alınan Göç	Bölgelerin Net Göç Bilgileri
2015	Bitlis	18.801	11.936	-6.865
	Van	48.061	30.492	-17.569
2016	Bitlis	18.074	12.571	-5.503
	Van	49.035	28.902	-20.133
2017	Bitlis	19.097	12.989	-6.108
	Van	48.269	31.971	-16.298

*Kaynak: (TÜİK, 2017b)*

Tabloya göre gerek Van İli gerekse Bitlis İli göç vermektedir. Göç veren bölgeler, diğer bölgelere göre daha az gelişmektedirler. Dolayısıyla Van Gölü Havzası da, göç vermesi endeniyle diğer havzalara göre daha az gelişme göstermektedir.

Bölge'nin en önemli sıkıntılarında birisi de ulaşım ile ilgili yetersizlik ve imkânsızlıklardır. Van Gölü Havzası'nın, coğrafi ve iklim koşulları çoğu zaman birçok faaliyeti olumsuz etkilemektedir. Yer yer yükseltinin artması, bitki örtüsünü ve yeşil alanı olumsuz etkilediği gibi insan yaşamını da zorlaştırmaktadır. Nitekim mevsim koşullarının bu bölgelerde çok uzun ve sert geçmesi günlük yaşamı zorlaştırdığı gibi ulaşımı da güçleştirmektedir (Bakış & Işık, 2012). Mevcut ulaşım ağlarının yetersiz olması ve standartlara uygun olmaması, altyapı eksikliği (Bitlis İl Özel İdaresi, 2014) ile birleşince kış aylarında daha da büyük sorun teşkil etmektedir. Bitlis İli'nin ilçelerinde çevre yolunun olmaması, bu sorunu daha da büyütmektedir.

Havza, İran-Gürcistan ve Nahcivan sınırlarının yol güzergâhında olmasına rağmen ulaşım ağının geliştiği söylenemez. Zira yukarıda bahsi geçen karayolları sorunlarının yanında havayolu, demiryolu ve deniz yollarında da mevsim şartlarından ve ulaşım ağından kaynaklı yetersizlikler bulunmaktadır.

Havza'da yalnızca Van ilinde havaalanı bulunmaktadır ve Ocak- Şubat aylarında yoğun kar ve sis nedeniyle sık sık uçuşlar iptal olmaktadır. Mevcut bir demiryolu ağı ve deniz taşımacılığı olmasına rağmen ulaşım yöntemleri daha çok ticari amaçla kullanılmaktadır. Hizmet kalitesinin yetersizliği, yolcuları daha çok karayollarına itmektedir. Örneğin yolcular Tatvan-Van feribotu ile 4 saat yolculuk yaparken, karayolu ile 1,5 saat yolculuk yapmaktadırlar. Bu durum deniz taşımacılığının yeteri kadar gelişemediğinin kanıtıdır. Denizyolu ve demiryoluna olan az talebin bir diğer nedeni de Bölge dışında yaşayan ve Bölge'ye gelenlerin bu ulaşım ağından habersiz olmalarıdır. Bu neden temelde Havza'nın genel bir sorunudur. Van Gölü Havzası'nın, genel itibariyle güvenlik sorunları ile bilinen olması, Havza'nın pek çok yönüne ilişkin farkındalığın düşük olmasına neden olmaktadır. Bu bağlamda tanıtım faaliyetlerinin artırılması gerekir.

Van Gölü Havzası'nın yeteri ölçüde ulusal ve uluslararası alanda tanıtımı yapılmamaktadır (DAKA, 2009). Bu eksiklik, Bölge'ye gelen turist ya da uzman personel sayısının çoğalmasını engellemektedir. Bununla beraber yatırım oranının düşmesine neden olmaktadır. Ülke gündeminde güvenlik sorunu dışında çok az yer almaktadır. Bu neden Bölge'nin gelişmesine ve kalkınmasına engel teşkil etmektedir. Güvenlik sorunun sürekli

gündeme gelmesi, tanıtımı zorlaştırdığı gibi Bölge'nin diğer sorunlarının göz ardı edilmesine de neden olmaktadır. Van Depremi bu anlamda örnek olarak verilebilir. Van depreminin ardından, Bölge'deki farklı sorunlar üzerinde durulmaya başlanmıştır.

#### **4. SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER**

Van Gölü Havzası'nın Türkiye'nin, diğer havzalarına göre sosyo-ekonomik anlamda daha arka sıralarda olduğu söylenebilir. Nitekim sınırları içerisinde yer alan Bitlis ve Van illeri, sosyo-ekonomik anlamda ülkemizin geri kalmış bölgelerini oluşturmaktadır. Van Gölü Havzası'nın kalkınması ve gelişmesinin sağlanması için havza ölçeğindeki yönetsel sorunların anlaşılması gerekmektedir. Havza ölçeğinde iyileşmenin sağlanabilmesi için merkezi yönetim ya da yerel yönetimler tarafından çeşitli çalışmalar yapılmaktadır; ancak gereken ölçüde iyileşme sağlanamamaktadır. Dolayısıyla Havza'nın kalkınması ve gelişmesi için havza ölçeğinde yaşanan yönetsel sorunlar ve eksiklikler tespit edilerek, bunların üzerinde çalışılması ile Havza'nın iyileşmesi sağlanabilir.

Van Gölü Havzası'nın yönetsel sorunlarının bir kısmı mevcut kamu yönetimi sisteminden kaynaklanmaktadır. Mevcut yönetim sisteminden kaynaklanan sorunlar, ülke genelindeki tüm havzalarda mevcuttur; çünkü Van Gölü Havzası'ndaki yönetsel sorunlar araştırılırken, diğer havzalardaki yönetsel sorunlardan yola çıkılmıştır. Özelde Van Gölü Havzası genelde ülkemizde bulunan idari sorunlar; çok parçalı yapı ve koordinasyon eksikliği, izleme ve denetleme faaliyetlerinin yetersiz olması, ortak veri tabanının oluşturulamaması, bütçe yetersizlikleri, havza ölçeğinde örgütlenmenin olmaması, sistematik planlama anlayışından uzak olunması ve yönetim eksikliğidir. Bunun yanında yönetsel ve bilimsel yetersizlikler ile nicelik ve nitelik bakımından personel yetersizliği sorunları bulunmaktadır. Bu iki sorun Havza özelinde sorunlardır. Van Gölü Havzası'nın ülkenin merkezinden oldukça uzak olması ve yeterince gelişme gösterememesi bu bölgede personel devrinin hızlı olmasına ve aynı zamanda bilim kurumlarının ve araştırmacıların yetersiz kalmasına neden olarak, bu iki idari sorunu doğurmaktadır. Havza'nın sosyo-ekonomik anlamda gelişme göstermesi ile göç alması sağlansa, personel devri düşebilir ve kalifiyeli personel bu bölgede çalışmak isteyebilir. Ayrıca, çeşitli araştırma geliştirme birimlerinin oluşturulması ile bilimsel yetersizlikler de giderilebilir.

Van Gölü Havzası özelindeki sorunların kaynağı Havza'nın kendine özgü yapısından kaynaklanmaktadır.

Özellikle ulaşım koşullarının zor olması, kapalı toplum yapısına sahip olması, sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel bakımdan geri sıralarda yer alması Havza'nın özel koşullarından kaynaklanan sorunlara yol açmaktadır. Bu sorunlar yönetsel ve bilimsel yetersizlikler ile nicelik ve nitelik bakımından personel yetersizliğinin dışında güvenlik sorunları ve diğer sorunlardır. Bölge'de terör varlığından kaynaklanan çeşitli güvenlik sorunları ile karşılaşmaktadır. Bunun yanında kaçakçılık gibi faaliyetlerin bulunması, yönetsel sorunlara neden olmaktadır. Ayrıca teknolojinin, ulaşımın ve turizmin gelişmemesi gibi diğer sorunlar, Havza'ya özgü sorunlara neden olabilmektedir. Havza'nın kalkınması ve gelişmesi neticesinde, söz konusu olan sorunların çözüme kavuşabileceği varsayılmaktadır. Kaçakçılık faaliyetleri ya da terör olayları karşısında kalkınma ve gelişmenin yeterli olup olmayacağı tartışılmalıdır. Nitekim ulusal ya da uluslararası alanda Van Gölü Havzası'ndan daha gelişmiş bölgelerde de bu sorunlarla karşılaşmaktadır. Ancak ulaşım, iletişim, rekreasyon, turizm gibi alanlara ilişkin sorunların çözümü için kalkınma ve gelişme bir şart haline gelmektedir.

Van Gölü Havzası'nın yönetiminde özel sorunların yanından genel sorunlar da bulunmaktadır. Kamu yönetiminden kaynaklanan genel sorunların temelinde çerçeve su yasasının bulunmaması yatmaktadır. Yasal her boşluk, beraberinde hukuksal sorunları getirmektedir. Hukuki boşluklar beraberinde yönetsel karmaşaya, yetki

çatışmasına ve görev sorumsuzluğuna neden olmaktadır. Nicelik ve nitelik bakımından denetim yetersizliği de bu sorunların artmasına neden olabilir.

Eksik olan hukuki boşlukların yeni yasal düzenlemeler ile giderilmesi ve bu yolla yönetime katılımın artırılması, işbirliği ve koordinasyonun sağlanması, etkili bir denetim sisteminin oluşturulması, bütçe payının artırılması, kurumlar arası ortak veri tabanının oluşturulması ve birbirine uyumlu planların oluşturulması gerekmektedir. Anlaşılacağı üzere temelde yönetimsel sorunlar ile hukuki sorunlar birbirinden ayrı değildir. Bir sorun, diğer bir sorunun nedeni ya da sonucu olabilmektedir.

Van Gölü Havzası'nın genel ya da özel sorunlarının giderilmesi, havza yönetiminin işlerliğini azaltan nedenlerin ortadan kaldırılması ile giderilebilir. Aslolan çok parçalı yapıdan ziyade çok sayıda kurum arasındaki koordinasyon eksikliği ve halkın yönetime katılmasının sağlanamamasıdır. Bu sorunların çözülmeye başlanması ile birlikte diğer sorunların da giderilmesi sağlanabilir.

Van Gölü Havzası'nın yönetiminde birbirinden farklı çeşitli sorunlar ile karşılaşmaktadır. Bu sorunlar yönetimi engelleyecek düzeyde değildir; ancak etkili ve verimli yönetimi olumsuz yönde etkilemektedir. BU bağlamda öncelikle havza temelinde örgütlenmeyi destekleyen yasal mevzuatlar güçlendirilmelidir. Nitekim buna ilişkin yeni yasal düzenlemeler yapılmış ancak parçalı halde bulunmaktadır. Dolayısıyla bütüncül ve daha güçlü bir yasal çerçeve oluşturulmalıdır. Bunun yanında kamu yönetimi örgütlenmesinden kaynaklanan sorunlar çözülmelidir. Ardından Van Gölü Havzası'nın genel özellikleri ön plana çıkarılarak, güçlü ve zayıf yönleri dikkate alınarak, yönetimsel sorunlarının giderilmesi gerekmektedir.

#### KAYNAKÇA

- Aküzüm, T., Çakmak, B., & Gökalp, Z. (2010). Türkiye'de Su Kaynakları Yönetiminin Değerlendirilmesi. *Tarım Bilimleri Araştırma Dergisi*, 1(3), 67-74.
- Alaeddinoğlu, F., Avşin, N., & Yılmaz, E. (2014). Van Gölü Güneydoğusunun Jeomorfolojik Özellikleri ve Ekoturizm. A. Ü. Merkezi (Dü.), *VIII. Coğrafya Sempozyumu*. içinde 8, s. 245-255. Ankara: Ankara Üniversitesi.
- Alp, İ. A. (2013). Terörün Ekonomik Etkileri. *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 4(1), 1-19.
- Alpaslan, N., Ayşegül, T., & Dölgün, D. (2008). *Türkiye'de Su Yönetimi: Sorunlar ve Öneriler* (Cilt Yayın No: T/2008-09/469). (E. Matbaacılık, Dü.) İstanbul, Tepebaşı: TÜSİAD.
- Bakış, A., & Işık, E. (2012). Bitlis Ulaşım Analizi ve Ulaşım Sorunları Çözüm Önerileri. *Bitlis Eren Üniversitesi Fen Bilimleri Dergisi*, 1(1), 19-33.
- Bilen, Ö. (2008). *Türkiye'nin Su Gündemi Su Yönetimi ve AB Su Politikaları*. Ankara: Umut Matbası.
- Bitlis İl Özel İdaresi. (2014). *2014-2018 Stratejik Plan*. Bitlis: Bitlis İl Özel İdaresi.
- Can, G. (2015). *Entegre Su Yönetiminde Yasal-Kurumsal Yapı ve İşleyiş*. Uzmanlık Tezi, OSİB : Ankara Çevre ve Orman Bakanlığı. (2012). *Atık Su Arıtım Eylem Planı 2008-2012*. Çevre ve Orman Bakanlığı, Van Gölü Havzası. Ankara: Çevre ve Orman Bakanlığı.
- Çevre ve Orman Bakanlığı. (2008). *Van Gölü Havzası Koruma Eylem Planı*. Ankara: Çevre Yönetimi Genel Müdürlüğü.
- Çetinkaya, M. (2004). Devlet Su İşleri Genel Müdürlüğü ve Çevre. Y. Karakılçık, H. Erkul, & A. Usta içinde, *Kurumlar ve Çevre* (s. 285-301). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Daeghouth, S., Ward, C., Gambarelli, G., Styger, E., & Roux, J. (2008). *Havza yönetim yaklaşımları, politikaları ve faaliyetleri: ölçek büyütme yönelik dersler Su Sektörü Kurulu Kararı Belge*



- Serisi. 11 02, 2015 tarihinde Dünya Bankası: <http://siteresources.worldbank.org/TURKEYEXTN/Resources/3617111216301653427/5218036-1267432900822/WatershedExperience-tr.pdf> adresinden alındı
- Doğu Anadolu Kalkınma Ajansı. (2009). *Doğu Anadolu kalkınma Ajansı Ön Bölgesel Gelişme Planı (2009-2010)*. Van: DAKA.
- Ercan, E. M. (2007). Kentlerimizin İçinde Bulunduğu Planlama Planlama ve Yönetim Sorunları. *Planlama*, 2, 69-74
- Erol, A. (2006). Su Kaynaklarının Korunmasında Havza Yönetimi İlkelerinin Önemi. *TMMOB Su Politikaları Kongresi* (s. 51-57). Ankara: Türk Mühendis ve Mimarlar Odası Birliği.
- Harmancıoğlu, N. B., Gül, A., & Fıstıkoğlu, O. (2002). Entegre Su Kaynakları Yönetimi. *Türkiye Mühendislik Haberleri*, 3(419), 29-39
- İzci, F., & Turan, M. (2013). Türkiye'de Büyükşehir Belediyesi Sistemi ve 6360 SAYılı Yasa İle Büyükşehir Belediyesi sisteminde Meydana Gelen Değişimler: Van Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi*, 18(1), 117-152.
- Kaçakçılık Ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı. (2016). *Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele 2015 Raporu*. Ankara: Emniyet Genel Müdürlüğü.
- Köy İşleri Bakanlığı. (1971). *Van Gölü Havzası Toprakları*. Ankara: Toprak Su Genel Müdürlüğü Yayınları.
- Mam, T. (2013). *Havza Koruma Eylem Planlarının Projesi Van Gölü Havzası Nihai Raporu*. Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu Marmara Araştırma Merkezi. Kocaeli: Orman ve Su İşleri Bakanlığı.
- Mazlum, S. C. (2004). Sürdürülebilirlik İçin Çevresel Bilgi Yönetimi. Y. Karakılçık, H. Erkul, & A. Usta içinde, *Kurumlar ve Çevre* (s. 317-333). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Onur, A. K., Özgüler, H. & Fakıoğlu, S. (2010). Ulusal ve Sınırşan Su Havzalarının Yönetiminde Temel Sorunlar ve Çözüm Önerileri. (TÜBA, Dü.) *Günce* (40), 14-16.
- Orman ve Su İşleri Bakanlığı (2013). *Havza Yönetimi ve Su Bilgi Sistemi Çalışma Grubu Raporu*. Ormancılık ve Su Şurası , Ankara.
- Türkiye Büyük Millet Meclisi. (2012, 11 12). *On Üç İlde Büyükşehir Belediyesi ve Yirmi Altı İlçe Kurulması İle Bazı Kanun Hükmünde Kararnamelere Dair Kanun*. 05 03, 2016 tarihinde <https://www.tbmm.gov.tr/kanunlar/k6360.html> adresinden alındı.
- Turan, T., & Bayhan, Y. K. (2009). Avrupa Birliği ve Türkiye'de Su Kaynaklarının Korunması Politikalarının Karşılaştırılması. *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 331-340
- Karakılçık, Y., & Erkul, H. (2002). *Sürdürülebilir Akarsu Yönetimi ve Tersine Akan Nehir Asi*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Milliyet. (2017, 03 08). *Van Gölü Havzasının Afet Kodu 'nun Düşürülmesi*. 06 02, 2017 tarihinde <http://www.milliyet.com.tr/van-golu-havzasinin-afet-kodu-nun-dusurulmesi-van-yerelhaber-1893344/> adresinden alındı
- Özbilen, M. V. (2005). Su Sektöründeki Gelişmeler ve Bunun Karşısında Kent ve Bölge Plancılarının Duruşu. *Planlama*, 2(32), 53-61.

- Sarı, M. (2007). *Van İli'nde Şehir Planlama ve Çevre Sorunları Çalışma Grubu Sonuç Raporu*. Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi
- Sayıştay Başkanlığı. (2016). *Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 2015 Yılı Sayıştay Denetim Raporu*. Ankara: Sayıştay Başkanlığı.
- Sengün, M., & Boyraz, Z. (2008). Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesinin Doğal Ortam Özelliklerinin Terör Faaliyetleri ve Sınır Güvenliği Açısından Değerlendirilmesi. *Doğu Coğrafya Dergisi*, 13(20), 267-278.
- Şat, N. (2008). *Demokrasi İçin Bir Araç : E-Belediye*. İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Tanık, A. (2010). Entegre Havza Yönetimi ve Türkiye'deki Uygulamalar. (TÜBA, Dü.) *Günce* (40), 17-22
- TÜİK. (2017). *İbbs-Düzey1, İbbs-Düzey2, İl Ve İlçe Nüfusları*. 03 24, 2018 tarihinde <https://biruni.tuik.gov.tr/medas/?kn=95&locale=tr> adresinden alındı
- Yeşiltaş, M., Öztürk, İ., & Türkmen, F. (2008). Terör Faaliyetlerinin Turizm Sektörüne Etkilerinin Çözüm Önerileri Perspektifinde Değerlendirilmesi. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(10), 176-189.
- Yıldız, D. (2011). *Türkiye'de Su Yönetimi Nasıl Olmalı?* İstanbul: USİAD.